

נפקא, שנאמר שם [דברים כג] "והיה בך חטא", ודרשינן, ולא בקרבן חטא! שאין הקרבן נפסל על אף שאיחרו!

ומתריצין: בן עזאי אינו דורש דבר זה מ"והיה בך חטא", כי הא אוקימנא לכן עזאי הוא פסוק שמיבעי ליה לדרוש בו: "והיה בך חטא", ולא באשתך חטא.

סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי אלעזר, ואיתימא רבי יוחנן: אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון שגול ואין לו להשיבו, שנאמר [בספר משלי כב] "אם אין לך לשלם, למה יקח משכבך, אשתך, מתחתיו", ואם כן, הייתי סבור לומר שבהאי עון דבל תאחר נמי מתה אשתו, קא משמע לן שבעון זה אינה מתה. (10)

ועתה דנה הגמרא במה שאמרה הברייתא אחרים אומרים שמ"לא יחשב" אנו לומדים שבמחשבה הוא נפסל ואינו נפסל באכילת יום שלישי.

ומקשינן: ורבי אליעזר הלומד דין זה מתיבת "המקריב", האי "לא יחשב", מאי עביד ליה?

ומתריצין: מיבעי ליה לכדרכי ינאי. דאמר רבי ינאי: מנין למחשבות פסולות שמוציאות זו מזו, שאם חישב מחשבת פסול נוספת על מחשבת הפיגול, מוציאה מחשבה זו את הקרבן מידי פיגול ואין חייב כרת על אכילתו? שנאמר בפסוק של פיגול "לא יחשב", ודורשים בזה, לא יערב בו מחשבות אחרות!

ורב מרי מתני: כך אמר רבי ינאי: מנין למחשבת מחשבת פסול בקדשים שהוא לוקה? תלמוד לומר

ירצה", זיבחה הוא. ואין נופל לשון זה על פסולו של כהן.

ומקשינן: ובן עזאי, וכי דרשה זו של "אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה" מהכא מהייתור של תיבת "אותו" נפקא? הרי מדאחרים נפקא דין זה!

דתניא, אחרים אומרים: יכול יהא בכור בהמה טהורה שמצותו ליקרב בתוך שנתו, שעברה שנתו ונחשב איחור משום שנאמר בו "לפני ה' תאכלנו שנה בשנה", מעתה יהיה דינו כפסולי המוקדשין ויפסל מחמת איחורו כאילו נפל בו מום?

תלמוד לומר [דברים יד] "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגןך, ובכורות בקרך". מיקוש הכתוב בכור למעשר דגן: מה מעשר דגן אינו נפסל הנותר משנה אחת לחבירתה, שהרי זמן הביעור לכל המעשרות הוא אחרי שנה שלישית, אף בכור אינו נפסל משנה לחבירתה, הגם שהוא מאחר את הבאתו. ולמדנו בזה שהאיחור בהבאת הקרבן אינו פוסלו. ואם כן, מדוע צריכים אנו את דרשתו של בן עזאי ללמוד דין זה מ"אותו"?

ומתריצין: איצטריך את הלימוד של "אותו", כי אם נבוא ללמוד מבכור, סלקא דעתך אמינא, הני מילי שלא נפסל באיחור דווקא בכור, דלאו בר הרצאה הוא, שאינו בא לכפר. אבל קדשים, דבני הרצאה נינהו, שהעולה באה לכפר, והשלמים באים לדורון, אימא לא לירצו אם איחר הבאתם, קא משמע לן בן עזאי מדרשת "אותו", שאף בהם אינו נפסל.

ומקשינן: ואכתי דין זה שבשאר קדשים אינו נפסל באיחור, מהתם מסוף הפסוק של "לא תאחר לשלמו"

לשלמו, והיות ובעון נדרים אשתו של אדם מתה הייתי סבור שאף בעון זה, אלא כיון ששילם לבסוף, לכך נאמר "ולא באשתך חטא".

והקשה השפת אמת, מאחר שאמרנו כי המאחר נדרו אין אשתו מתה, הרי ממילא מבואר בזה שאין הקרבן ב"לא ירצה", כי אם היה ב"לא ירצה" נמצא שלא קיים נדרו, ויש באשתו חטא, ואם כן, מדוע צריך פסוק למעט את המאחר נדרו שאינו ב"לא ירצה"? ותירץ, כי לולי שנדע למעט את המאחר נדרו שאינו ב"לא ירצה", היינו מעמידים את הפסוק של "והיה בך חטא" ללמוד ממנו ש"ולא בקרבן חטא" ולא היינו יודעים לדרוש "ולא באשתך חטא", ולכן צריכים את שתי הפסוקים. עוד תירץ, כי מה שסברה הגמרא שהמאחר נדרו הוא ב"לא ירצה", מדובר באופן שהפריש את הקרבן ולא הביאו, אבל

מקובצת [אות כ"ז] כתב ליישב, שהיה מקום לסבור, כשם שכבש, שדינו להקריבו "בן שנתו", פסול אם הביאו לאחר שנתו, הוא הדין קרבן שדינו להביאו בזמן מסויים, שיפסל בהבאתו לאחר זמנו.

ובמנחת אברהם העיר, הרי מה שכבש נפסל לאחר שנתו הוא משום שכבר אינו כבש אלא הוא איל, ולא משום שיש כאן איזה איחור בהבאתו?

11. רש"י פירש שמדובר במי שמבקשין ממנו ממון שגול ממון ואומר שאין לו, ובשיטה מקובצת אות ג' ביאר, שמדובר שאומר אין לי מפני שכל ממונו משועבד לכתובת אשתו, ואף היא אומרת כן שאין לו. אולם התוס' [בד"ה אלא] כתבו, שמדובר בנדר שאיחר

בשר, ולהקטיר ממנו דבר שדרכו להקטיר על המזבח, והיינו אימורים בשיעור כזית מהם, חוץ למקומו הראוי להקטרה או לאכילה, הרי הקרבן פסול ואין בו חיוב כרת על אכילתו.

ואם חישב לאכול או להקטיר חוץ לזמנו הראוי לאכילה או להקטרה, הרי זה פיגול, וחייבין עליו כרת באכילתו אפילו אם אכלו תוך זמנו. ובלבד שיקריב את הדם שהוא המתיר את הקרבן להקטרה ולאכילה כמצוותו כאילו היה קרבן כשר. אבל אם חישב בעבודות הדם עוד מחשבת פסול אחרת מלבד מחשבת חוץ לזמנו יצא הקרבן מידי פיגול והוא פסול בלבד, שמחשבת פסול מוציאה מידי פיגול.

ומבאר המשנה: כיצד קרב המתיר כמצוותו?

שחט בשתיקה ללא שום מחשבת פסול, ואחר כך קבל, והלך, וזרק במחשבת חוץ לזמנו,

ומדברי השיטה מקובצת משמע, שתמורה צריכה להיקבע דיבור דווקא ולכן נחשבת לאו שיש בו מעשה, אולם אמר הגר"ח בשם אחד שאמר שלושה חילוקים בין תמורה לפיגול: א. בתמורה יש חלות קדושה בבהמה ולכן נחשב מעשה, ומה שאין כן בפיגול, שאינו אלא חלות פסול וזה אינו נחשב מעשה.

ב. בתמורה, דיבורו של הממיר הוא הקובע את החלות תמורה, ולכן נחשב מעשה. מה שאין כן בפיגול, שלא המחשבה קובעת את הפסול, אלא שאם חישב מחשבת פסול אמרה תורה שהקרבן פסול.

ג. בתמורה, האיסור הוא על עצם מה שמחיל תמורה בבהמה, ולכן הלאו עצמו נחשב שיש בו מעשה. מה שאין כן בפיגול, שאין האיסור על מה שנפסל הקרבן אלא על המחשבה, ולכן לא נחשב לאו שיש בו מעשה, כי לא הפסול הוא עבירת הלאו אלא המחשבה היא העבירה.

והאור שמח [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ח הלכה ג'] תירץ, כיון שמחשבת פיגול מועילה רק קודם שהוכשר הקרבן על ידי זריקת הדם, ואם יחשב אחר כך לא יפסל, נמצא שבמחשבתו אינו פועל מעשה בקרבן על ידי שנפסל, אלא רק מונע את הכשרו על ידי הזריקה.

14. הקשה הקרן אורה, הרי לקמן מבואר כי רבי יהודה סובר שאיסור זביחה במחשבה נלמד מן הפסוק "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה", כל דבר רע, ואם כן מדוע נחשב לאו שאין בו מעשה? והרי זביחה זו יש בה מעשה? ותירץ, כיון שמעשה הזביחה מצד עצמו מצוה הוא, ורק המחשבה היא האיסור, נחשב לאו שאין בו מעשה.

אולם, הרמב"ן בספר המצוות [הוספות על ל"ח, ל"ח ד'] כתב, שהשוחט במחשבת חוץ למקומו חוץ לזמנו עובר בלא תעשה של "לא תזבח כל דבר רע", והביא תוספתא במכות שלוקים על לאו זה. ואמר הגרי"ז, שהחילוק בין זה ללאו של

[ויקרא ז'] "לא יחשב", ומשמעו⁽¹²⁾ אזהרה לכהן שלא יחשוב מחשבת פסול.

אמר ליה רב אשי לרב מרי, וכי איך אפשר לומר שהמחשב מחשבת פסול ילקה? והרי מחשבת פסול לאו שאין בו מעשה הוא, וכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו!⁽¹³⁾

ומתרגמין: אמר ליה רב מרי לרב אשי: מה שאמר רבי ינאי שהמחשב לוקה, לשיטת רבי יהודה היא, דאמר, לאו שאין בו מעשה לוקין עליו.⁽¹⁴⁾

מתניתין

זה הכלל, כל השוחט, והמקבל את הדם, והמהלך עם הדם למזבח, והזורק את הדם על המזבח במחשבה לאכול מהזבח דבר שדרכו לאכול והיינו

במקום שעדיין לא הפריש כלל, לא שייך כלל שיהיה ב"לא ירצה", ואם כן יש לומר שדרשת "ולא באשתך חטא" היינו במקום שלא הפריש כלל את הקרבן לאחר שנדר, ואין ראייה מזה על מקום שהפריש ולא הביא.

12. כתב השיטה מקובצת [אות י"ד], ש"לא יחשב" יש לקרוא בו בפת"ח תחת ה"ד", ובש"א תחת החי"ת, ובחול"ם תחת השי"ן.

13. הקשה הקרן אורה, מדוע לא נאמר שמעשה השחיטה או שאר העבודות שעשאו במחשבת פסול יחשב לאו שיש בו מעשה, שהרי זוהירה תורה שלא לעבוד במחשבה פסולה? ותירץ, שאין אזהרה על העבודה שלא תיעשה במחשבת פסול, אלא זוהירה תורה על המחשבה שלא יחשב מחשבת פסול [בשעת עבודה], וכיון שהאזהרה היא על המחשבה הרי זה לאו שאין בו מעשה.

ובשיטה מקובצת בבא מציעא [מג ב ד"ה וז"ל תוס' שאנץ], הקשה, אם נאמר שפיגול צריך להיעשות על ידי דיבור ולא די לו במחשבה בלבד, הרי שהוא נחשב לאו שיש בו מעשה, כיון שעל ידי דיבורו נעשה מעשה. והוכיח כן מדברי הגמרא בתמורה [ג ב], שהממיר בהמת חולין בבהמת הקדש אין זה לאו שאין בו מעשה כיון שעל ידי דיבורו עשה את בהמת החולין להקדש. ובמנחת חינוך העמיד קושיא זו על דברי הרמב"ם [הלכות איסורי מזבח פרק א' הלכה ב'] שכתב המקדיש בעל מום למזבח לוקה, וביארו החינוך [סוף מצוה רפ"ה] והמשנה למלך, שלא נחשב לאו שאין בו מעשה, כיון שעל ידי דיבורו נעשה מעשה בזה שעבר מחולין להקדש, וכמו בממיר, שנעשה מעשה על ידי דיבורו. ואם כן, מדוע פיגול לא נחשב לאו שיש בו מעשה, והרי נפסל הקרבן על ידי דיבורו ומכח זה הוכיח השיטה מקובצת, שאין הפיגול צריך להיקבע דיבור אלא די במחשבה בלבד, וכן תירץ המנחת חינוך.

לאכול כזית אחר ממנו למחר, או שחישב קודם לאכול כזית למחר ואחר כך חישב באותה עבודה לאכול כזית בחוץ, או שחשב לאכול כחצי זית בחוץ וכחצי זית למחר, או כחצי זית למחר וכחצי זית בחוץ – הרי הקרבן פסול, ואין בו חיוב כרת באכילתו.

[בבא זו באה להשמיענו שגם באופן שבאותה עבודה עירב את שתי המחשבות חולק רבי יהודה לקמן וסובר שרק בהקדמת מחשבת המקום למחשבת הזמן יצא מידי פיגול.]

ולדעת אילפא בגמרא, אף בבא זו עוסקת בשתי עבודות ועיקר מה שנכפלה הוא בשביל להשמיענו את הסיפא שמחשבות בשני חצאי זיתים מצטרפות].

אמר רבי יהודה [בא לחלוק על תנא קמא, ולומר שלא בכל אופן מוציאה מחשבת פסול מידי פיגול, אלא] זה הכלל: כל שמחשבת הזמן, חוץ לזמנו, קדמה למחשבת המקום, חוץ למקומו, אין מחשבת חוץ למקומו המאוחרת מוציאה מידי מחשבת חוץ לזמנו שקדמה לה, אלא הרי זה פגול, וחייבין עליו כרת.

אבל, ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן, הרי הקרבן פסול ואין בו כרת, כיון שכבר נפסל קודם שחישב את מחשבת הזמן, ואין עבודות הדם מכאן והלאה נעשות כהרצאת קרבן כשר.

וחכמים אומרים כתנא קמא, זה וזה, בין קדמה מחשבת המקום ובין קדמה מחשבת הזמן, פסול ואין בו כרת.⁽¹⁶⁾

מה שאמרנו לעיל ששתי מחשבות בשני חצאי זיתים מצטרפות זו עם זו לפסול את הקרבן, היינו רק אם בשתייהן חישב מחשבת אכילה או בשתייהן מחשבת הקטרה, אבל אם חשב לאכול כחצי זית ולהקטיר

או ששחט במחשבת חוץ לזמנו ואחר כך וקבל והלך וזרק בשתיקה ללא מחשבת פסול אחרת,

או ששחט וקבל והלך וזרק, וכולם היו במחשבת חוץ לזמנו –

זהו שמקריב המתיר כמצוותו, שלא היתה בו שום מחשבת פסול מלבד מחשבת חוץ לזמנו.

כיצד לא קרב המתיר כמצוותו?

שחט במחשבת חוץ למקומו שהיא מחשבת פסול ולא מחשבת פיגול, ואחר כך קבל או והלך או וזרק במחשבת פיגול של חוץ לזמנו,

או ששחט במחשבת חוץ לזמנו ואחר כך קבל או והלך או וזרק במחשבת חוץ למקומו,

או ששחט וקבל והלך וזרק ובאחד מהם חשב חוץ למקומו וביתר העבודות חישב חוץ לזמנו⁽¹⁵⁾.

וכן הפסח והחטאת ששחטן במחשבה שלא לשמן שזו מחשבת פסול כיון שנפסלים הם בכך, ואחר כך וקבל או והלך או וזרק במחשבת חוץ לזמנו, או ששחט במחשבת חוץ לזמנו ואחר כך קבל או והלך או וזרק שלא לשמן, או ששחט וקבל והלך וזרק דמן ובאחד מהם חשב שלא לשמן וביתר חשב חוץ לזמנו – זהו שלא קרב המתיר כמצוותו. שהרי נתערבה בו מחשבה אחרת מעבר למחשבת הפיגול. ושאר קרבנות שחישב בהן שלא לשמן, אינם מוציאים מידי פיגול, כי אין זו מחשבת פסול, משום שהם כשרים אף שלא לשמן, שאין מחשבת שלא לשמן פוסלת אלא בפסח ובחטאת בלבד.

וכן המחשב באחת מארבע עבודות אלו לאכול כזית מבשר הזבח בחוץ, ובאותה עבודה חישב גם

לאכול חוץ לזמנו, ולכאורה זהו הביאור אף במשנתנו האומרת "או ששחט וקבל והלך וזרק במחשבת חוץ למקומו".

16. התוס' במנחות [יב א] הקשו, הרי חכמים היינו תנא קמא, ומה באו להוסיף? ותירצו, שבאו לסתום הדברים כתנא קמא. ובקרבן אורה כתב, שחכמים באו לומר לרבי יהודה שאמר זה הכלל בין בעבודה אחת ובין בשתי עבודות אם קדמה מחשבת הזמן הרי זה פיגול, ואמרו לו חכמים, לא רק בעבודה אחת אנו סוברים שיש כאן עירוב מחשבות, אלא אפילו בשתי עבודות גם כן אין תופסים את הלשון הראשון אלא יש כאן עירוב מחשבות ואין הקרבן פיגול.

"לא יחשב" שאין לוקין עליו הוא, שלאו של "לא יחשב" האיסור בו הוא המחשבה, ולכן נחשב לאו שאין בו מעשה, אבל לאו זה של "לא תזבח כל דבר רע", האיסור בו הוא על מעשה הזבחה במחשבת פיגול ולכן נחשב לאו שיש בו מעשה.

15. כתב הקרבן אורה, במשנה במנחות [יב א] לגבי פיגול בקומץ המנחה נאמר שאחד מן האופנים שלא קרב המתיר כמצוותו הוא "קמץ ונתן בכלי, והולך, והקטיר במחשבת חוץ למקומו". ומבאר שם רש"י, שהכוונה היא שבאחת מכל אלו העבודות חשב לאכול חוץ למקומו וביתר העבודות חשב

אבל אם שתי המחשבות היו בעבודה אחת, אפילו קדמה מחשבת הזמן, דברי הכל עירוב מחשבות הוי. ואין כאן פיגול, כיון שלא היתה העבודה במחשבת פיגול בלבד.⁽²¹⁾

ורבי יוחנן אמר, אף בעבודה אחת מחלוקת. ואם קדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום סובר רבי יהודה "תפוס לשון ראשון" והוקבע בפיגול,⁽²²⁾ ואין מחשבה אחרת אפילו באותה עבודה מוציאה מידי פיגול.

ומקשינן: בשלמא לאילפא, היות ומדרישא של המשנה עוסקת בשתי עבודות שהרי כתבה המשנה מפורש "כיצד לא קרב המתיר כמצוותו שחט חוץ למקומו קבל וכו' חוץ לזמנו", סיפא נמי שנאמר בה "לאכול כזית בחוץ כזית למחר" ועל זה חולק רבי יהודה, מסתבר שעוסקת בשתי עבודות, ואם כן, לא מצינו שחולק רבי יהודה אלא בשתי עבודות.

גמרא

אמר אילפא: מחלוקת תנא קמא ורבי יהודה במשנה אינה אלא באם היו שתי המחשבות בשתי עבודות, כגון שחיטת בשעת שחיטה חוץ לזמנו ובשעת הולכה חוץ למקומו⁽¹⁸⁾ שבוה סובר רבי יהודה שאחר שהוקבע בפיגול על ידי מחשבת חוץ לזמנו בעבודה אחת שוב אין מחשבת פסול בעבודה שאחריה מוציאה מידי פיגול⁽¹⁹⁾. [ומה שנאמר במשנה כזית בחוץ כזית למחר שעל זה חולק רבי יהודה, מדובר בשתי עבודות כמו ברישא שמדובר בשתי עבודות⁽²⁰⁾].

17. בשעת מחשבה. ויעויין לעיל כח ב הערה 12 בשם המשנה למלך שהסתפק בדבר זה אם חל פסול קודם זריקה.

20. הקשה השפת אמת, מאחר ועוסקת הסיפא בשתי עבודות נמצא כי מה שכתוב שמחשבות בשתי חצאי זיתים מצטרפות עוסק גם כן כשכל אחת מהן היתה בעבודה אחרת, והסברא אינה נותנת כן יצטרפו שתי עבודות לפסול אחד שהרי בכל עבודה לא היה מחשבה על כזית ומה יפסלנה? ודוחק לומר שדין זה עוסק באופן ששתי המחשבות היו בעבודה אחת, ורק הרישא של הסיפא עוסקת בשתי עבודות, שהרי לקמן מקשה הגמרא על רבי יוחנן הסובר שאף בעבודה אחת חולקים רבי יהודה ורבנן כיצד הרישא עוסקת בשתי עבודות והסיפא בעבודה אחת, ואם נאמר שהסיפא של הסיפא עוסקת בעבודה אחת הרי שאף לאילפא יקשה כיצד הרישא של הסיפא בשתי עבודות והסיפא בעבודה אחת.

21. כתב הרן אורה שאמנם גם בשתי עבודות לא חלה מחשבת הפיגול אלא לאחר הזריקה שאז הוא מרצה לפיגול, ואם כן נמצא שחלו שתייהן כאחד בשעת זריקה, אבל מכל מקום בשעת זריקה נתברר למפרע שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום, ומה שאין כן כאשר שתי המחשבות היו באותה עבודה ששתייהן חלות כאחד ואין משמעות להקדמת מחשבה אחת להבירתה.

22. כתב החזון איש, יתכן שגם רבנן סוברים "תפוס לשון ראשון", אולם סוברים כי מחשבת המקום מוציאה ממחשבת הזמן ולכן אין זה פיגול, ויתכן שסוברים חכמים שאין אומרים "תפוס לשון ראשון" וחלות שתי המחשבות יחד, ולביאור זה כתב, שאם יאמר מפורש שתחול מחשבת הזמן ולאחריה תחול מחשבת המקום הרי שאף רבנן יורו שלא חלה מחשבה שניה כיון שכבר חלה מחשבה ראשונה ואי אפשר לשניה לחול עוד.

17. הקשה הטהרת הקדש, הרי בכל התורה כולה הדין הוא שחצי שיעור אסור מן התורה, ואם כן מדוע לגבי פיגול לא נאמר כן שיאסר על ידי מחשבת חצי כזית? ותירץ שדין זה הוא דווקא לגבי דבר שאיסורו קיים בו בגופו שבוה אף אם הוא בחצי שיעור קיים בו האיסור, אבל כאן שאין האיסור קיים אלא שבא לחלול הרי שאין לו לחלול על ידי חצי שיעור.

18. כן פירש רש"י, ולעיל הובאו דברי רש"י שכתב כי הטעם שחזרה המשנה פעם נוספת על דין זה הוא בכדי להשמיענו את הדין של צירוף מחשבות בחצי זית שהובא בהמשך בראי זו. וכתבו התוס' שדבר זה הוא דחוק, ולכן פירשו ששתי עבודות הכוונה שני חלקים המתירים באותה עבודה וכגון בשחיטה שחשב בעת שחיטת סימן ראשון על מנת לאכול חוץ לזמנו ובעת שחיטת סימן שני חיטת האכול חוץ למקומו, וסובר אילפא, "ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף" והיינו שלחיתוך כל סימן בבהמה יש שם שחיטה ולכן חלה מחשבתו אף בסימן אחד, כי אם נאמר "אינה לשחיטה אלא לבסוף" ורק בסיומה חל שם שחיטה, הרי שבין אם חשב את שתי המחשבות בסימן אחד ובין אם חשבן בשתי סימנים אין הן חלות אלא לבסוף ואז נמצא שחלו בבת אחת ואין משמעות לזה שהקדים את מחשבת הזמן למחשבת המקום. עוד סובר אילפא, "מפגלים בחצי מתיר" של הקרבן – שהרי אין הקרבן נותר מצד עצמו אינו "מתיר" של הקרבן – שהרי אין הקרבן נותר אלא בשחיטת שני הסימנים – ניתן לפגל. אבל, אם יחשוב את שתי המחשבות באותו סימן, אף רבי יהודה יורה שחלו שתייהן, כי אין הן חלות אלא בסוף שחיטת הסימן ואז חלו בבת אחת.

19. כתב הטהרת הקדש, שהטעם של רבנן החולקים הוא, כי מכיון שאין נקבע חיוב פיגול עד אחרי זריקה, הרי שאין בו אפילו רושם של פסול עד לשעה זו, ולא נחשב נקבע בפיגול